

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Μάθημα 1°

Η ορχήστρα της τάξης και η σύνθεσή της

Σε προηγούμενο μάθημα γνωρίσαμε βασικά μουσικά σύνολα, όπως τη συμφωνική ορχήστρα, τα σύνολα μουσικής δωματίου, τη μπάντα κλπ. Στα πλαίσια μιας σχολικής τάξης μπορεί, ωστόσο, να δημιουργηθεί και ένα άλλο είδος συνόλου, που ονομάζεται *ορχήστρα της τάξης ή παιδική ορχήστρα*. Το βασικό χαρακτηριστικό της ορχήστρας αυτής είναι ότι χρησιμοποιεί κυρίως κρουστά όργανα, ρυθμικά και μελωδικά είτε πρόκειται για συμβατικά όργανα (του εμπορίου) είτε για αυτοσχέδια. Τέτοια όργανα είναι, όπως ξέρεις, τα τρίγωνα, τα πιατίνια (δίσκοι ή κύμβαλα), οι καμπάνες, τα κουδουνάκια, οι μεταλλικές και ξύλινες καστανιέτες, τα ξυλάκια, οι κασετίνες, οι μαράκες, τα ντέφια, τα χειροτύμπανα, τα μπόνγκος, τα μελωδικά κρουστά όργανα, όπως τα ξυλόφωνα, τα μεταλλόφωνα, και τα γκλόγκενσπηλ (καμπανόφωνα), καθώς και μια ποικιλία άλλων οργάνων. Η ορχήστρα αυτή μπορεί να περιλαμβάνει μικρό ή μεγάλο αριθμό και μικρή ή μεγάλη ποικιλία οργάνων.

Η ορχήστρα της τάξης είναι ένα μουσικό σύνολο στο οποίο μπορείς άμεσα να συμμετέχεις, με την καθοδήγηση του διδάσκοντα, ακόμη και αν δεν έχεις ακόμα ολοκληρωμένες μουσικές γνώσεις. Αυτός είναι ένας από τους βασικούς λόγους που η παιδική ορχήστρα είναι πολύ διαδεδομένη και σε σταθμούς, νηπιαγωγεία και σχολικές τάξεις. Ο δεύτερος βασικός λόγος είναι ότι το οικονομικό κόστος της ορχήστρας αυτής είναι πολύ μικρότερο από το κόστος οποιουδήποτε άλλου βασικού μουσικού συνόλου. Ακόμα και στην περίπτωση που η αγορά μικρών κρουστών οργάνων δεν είναι δυνατή, ο διδάσκων μπορεί μαζί με τα παιδιά να κατασκευάσει αυτοσχέδια μουσικά όργανα. Τα αυτοσχέδια όργανα που κατασκεύασες ή θα κατασκευά-

σεις στα πλαίσια του μαθήματος "Μουσική Αγωγή" μπορούν άριστα να αποτελέσουν μέρος της ορχήστρας της τάξης.

Πρέπει ωστόσο να ξέρεις ότι η ορχήστρα της τάξης μπορεί να υπάρχει ακόμη και χωρίς μουσικά όργανα! Στην περίπτωση αυτή το μουσικό όργανο είναι το ίδιο σου το σώμα. Οι πρωτόγονοι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν το κορμί τους για να παράγουν ήχους, μέσα από τα ρυθμικά χτυπήματα των χεριών, των ποδιών, των δακτύλων κλπ. Το ίδιο το ανθρώπινο σώμα υπήρξε, αλλά και θα είναι πάντα, το πρωταρχικό και πιο άμεσο μουσικό όργανο.

Οι ήχοι που μπορούμε να παράγουμε χρησιμοποιώντας το σώμα μας ως κρουστό όργανο ονομάζονται *ηχηρές ή ηχητικές κινήσεις*. Οι βασικότερες ηχηρές κινήσεις είναι οι παρακάτω:

- **Χτύπημα του ποδιού (ποδοκρότημα).**
Πρόκειται για το χτύπημα του πέλματος του ποδιού στο έδαφος με έμφαση.
- **Χτύπημα στους μηρούς ή στα γόνατα.**
- **Παλαμάκια.**
- **Χτύπημα δακτύλων (στράκες).**
Πρόκειται για το τρίψιμο του αντίχειρα με το μέσο δάκτυλο.

Τα χτυπήματα των ποδιών μπορούν να εκτελούνται είτε με το δεξί είτε με το αριστερό πόδι. Ομοίως, τα χτυπήματα στους μηρούς, όπως και τα χτυπήματα των δακτύλων, μπορούν να εκτελούνται με το δεξί ή με το αριστερό χέρι ή και με τα δύο μαζί. Ως προς τη σημειογραφία των κινήσεων αυτών, τηρούνται τα ακόλουθα:

- Κινήσεις που εκτελούνται με το δεξί σημειώνονται με φθογγόσημα που οι γραμμές τους είναι προς τα επάνω.
- Κινήσεις που εκτελούνται με το αριστερό σημειώνονται με γραμμές φθογγόσημων προς τα κάτω.
- Όταν δεξί και αριστερό χέρι (ή πόδι) κινούνται συνέχεια ταυτόχρονα, τότε όλες οι γραμμές των φθογγόσημων σημειώνονται προς τα επάνω.
- Όταν τα δύο χέρια χτυπούν ταυτόχρονα, τότε το φθογγόσημο που αντιστοιχεί σε αυτήν την κίνηση, έχει δύο γραμμές, μία προς τα πάνω και μία προς τα κάτω.

Μπορείς να εξασκηθείς στις ηχητικές κινήσεις εκτελώντας διάφορα ρυθμικά σχήματα που θα ακούσεις από τον διδάσκοντα.

Η εκτέλεση ηχητικών κινήσεων δεν προϋποθέτει πάντα την ικανότητα μουσικής ανάγνωσης. Στην τάξη, το μεγαλύτερο μέρος των ηχητικών κινήσεων εκτελείται με βάση τη μίμηση. Ο διδάσκων δείχνει την ηχητική κίνηση και το ρυθμικό σχήμα που πρέπει να εκτελεστεί με αυτή και τα παιδιά μιμούνται. Η ικανότητα βέβαια για μουσική ανάγνωση και γραφή δίνει μουσική ανεξαρτησία στο μαθητή, ο οποίος μπορεί να διαβάσει αλλά και να αποτυπώσει δικές του ιδέες για ρυθμικά σχήματα ηχητικών κινήσεων.

Μάθημα 2ο

Οι ηχητικές κινήσεις (εφαρμογή)

Άκουσε το τραγούδι "Η γιορτή της μουσικής".

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

The image shows a musical score for the song 'Η Γιορτή της Μουσικής'. It consists of two staves of music in 4/4 time, with a key signature of one flat (B-flat). The first staff begins with a rest for four measures, followed by a repeat sign. The melody is written in a treble clef. The lyrics are written below the notes. The second staff continues the melody, with a first ending (marked '1') and a second ending (marked '2'). The lyrics continue below the notes.

Τρα - γού - δια - και μου - σι - κή πολ - λή θα φτιά - ξου -
θέ - λεις χο - ρό και μου - σι - κή έ - λαι και

με μα - ζι θα έ - χου - με γιορ - τή Αν
συ μα - ζι σε τού - τη την τρε - λή γιορ - τή

Σε κάθε επανάληψη του τραγουδιού από τον διδάσκοντα, εκτέλεσε μία από τις παρακάτω συνοδείες, καθ' όλη τη διάρκεια του τραγουδιού.

- Παλαμάκια σε τέταρτα
- Παλαμάκια και χτυπήματα δαχτύλων εναλλάξ (κάθε χτύπημα θα είναι αξίας ενός τετάρτου).
- Εκτέλεση της ακολουθίας “ποδοκρότημα - παλαμάκια - ποδοκρότημα - χτύπημα δαχτύλων” (κάθε χτύπημα θα είναι αξίας ενός τετάρτου).

Τα παραπάνω είναι ρυθμικά σχήματα που επαναλαμβάνονται κατά τη διάρκεια ολόκληρου του τραγουδιού και χρησιμεύουν ως συνοδεία. Τέτοια επαναλαμβανόμενα ρυθμικά σχήματα ονομάζονται *ρυθμικά οστινάτο*. Όταν το επαναλαμβανόμενο σχήμα είναι μελωδικό, τότε ονομάζεται *μελωδικό οστινάτο*. Το οστινάτο μπορεί να δημιουργηθεί με βάση κάποιο ρυθμικό ή μελωδικό στοιχείο του τραγουδιού ή μπορεί να είναι κάτι εντελώς διαφορετικό.

Μάθημα 3°

Ιδέες για ρυθμική συνοδεία ενός τραγουδιού

Ένα τραγούδι μπορεί να εκτελείται χωρίς συνοδεία (a capella) ή να συνοδεύεται ρυθμικά ή μελωδικά. Η ορχήστρα της τάξης μπορεί να συνοδεύσει ένα τραγούδι με πολλούς και ποικίλους τρόπους, ανάλογα με τις μουσικές γνώσεις και δεξιότητες των μελών της και τα διαθέσιμα μουσικά όργανα. Η συνοδεία μπορεί να είναι τόσο απλή όσο η εκτέλεση του παλμού κατά τη διάρκεια του τραγουδιού, με ηχητικές κινήσεις ή με όργανα. Με βάση το τραγούδι "Μάμπο" που ακολουθεί δίνεται μια σειρά από ιδέες για τη συνοδεία του. Οι ιδέες αυτές παρατίθενται κατά σειρά δυσκολίας αρχίζοντας από την ευκολότερη.

"ΜΑΜΠΟ"

Παραδοσιακό της Τζαμάικα

Τρε - λά χτυ - πά η καρ - διά μου ό - ταν χο - ρεύ - ω μά - μπο

χο - ρεύ - ω μά - μπο χο - ρεύ - ω μά - μπο στο ρυθ - μό της ξε - νοια - σιάς

χο - ρεύ - ω μά - μπο χο - ρεύ - ω πά - ντα μά - μπο

- Χτυπάμε τέταρτα με παλαμάκια ή άλλη ηχητική κίνηση καθ' όλη τη διάρκεια του τραγουδιού.
- Χτυπάμε τέταρτα χρησιμοποιώντας συνδυασμό δύο ηχητικών κινήσεων, π.χ. παλαμάκια και χτυπήματα δακτύλων, καθ' όλη τη διάρκεια του τραγουδιού.
- Χτυπάμε τέταρτα χρησιμοποιώντας περισσότερους συνδυασμούς ηχητικών κινήσεων, π.χ. ποδοκρότημα, χτύπημα στους μηρούς, παλαμάκια και χτυπήματα δακτύλων.
- Συνοδεύουμε το τραγούδι με ηχητικές κινήσεις εκτελώντας συγκεκριμένα ρυθμικά σχήματα, π.χ. μία ομάδα παίζει τέταρτα με ποδοκροτήματα και η άλλη παίζει όγδοα με παλαμάκια. Ο βαθμός δυσκολίας αυξάνεται, όταν τα ρυθμικά σχήματα γίνονται πιο πολύπλοκα. Π.χ. μία ομάδα παίζει με παλαμάκια το ρυθμικό οσινάτο , ενώ η άλλη παίζει το οσινάτο καθ' όλη τη διάρκεια του τραγουδιού.
- Μεταφέρουμε τα οσινάτα αυτά σε όργανα. Έτσι, η πρώτη ομάδα παίζει τέταρτα στα τύμπανα και η δεύτερη παίζει όγδοα με μαράκας. Ο βαθμός δυσκολίας αυξάνεται, όταν τα ρυθμικά σχήματα γίνονται πιο πολύπλοκα. Π.χ. η πρώτη ομάδα παίζει στα τύμπανα το οσινάτο και η δεύτερη ομάδα παίζει το οσινάτο στα ξυλάκια καθ' όλη τη διάρκεια του τραγουδιού.
- Μπορούμε φυσικά να έχουμε και περισσότερα συνοδευτικά όργανα. Όσο λιγότερες είναι οι μουσικές εμπειρίες των παιδιών, τόσο λιγότερα και απλούστερα θα πρέπει να είναι τα οσινάτα που ζητάμε να εκτελούν τα παιδιά.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Είναι ευκολότερο να θυμάσαι ένα οσινάτο, όταν το συνδέεις με συγκεκριμένες λέξεις ή φράσεις. Αυτό συμβαίνει, επειδή ο ρυθμός του λόγου βοηθά στην κατανόηση και την απομνημόνευση του μουσικού ρυθμού. Έτσι, για να θυμάσαι ευκολότερα τα παραπάνω ρυθμικά οσινάτα, μπορείς να τα συνδέσεις με τα ακόλουθα λόγια.

Ομάδα 1

Πά-ντα μά-μπο

Ομάδα 2

γέ - λα κι'ε-σύ μα- ζί

Μάθημα 4°

Ρυθμική συνοδεία τραγουδιού (εφαρμογή)

Τραγουδίησε ξανά το τραγούδι "Μάμπο". Ο στόχος σου είναι να εκτελέσεις μαζί με τους συμμαθητές σου το τραγούδι, με τη ρυθμική συνοδεία που αναγράφεται παρακάτω.

Θα δουλέψετε ως εξής:

Θα σιγουρευτείτε ότι ξέρετε πολύ καλά το τραγούδι και ότι μπορείτε να το τραγουδήσετε.

Με την καθοδήγηση του διδάσκοντα, κάντε εξάσκηση, πρώτα με λέξεις και ύστερα με ηχηρές κινήσεις (π.χ. με παλαμάκια), τα ρυθμικά οστινάτο που παρατίθενται.

Μαράκας	
Ξυλάκια	
Τύμπανο	
Καστανιέτες	

Χωριστείτε σε 5 ομάδες: η α' ομάδα παίζει στα μαράκας, η β' στα ξυλάκια, η γ' στα τύμπανα, η δ' στις καστανιέτες και η ε' τραγουδά το τραγούδι. Οι τέσσερις πρώτες ομάδες αποτελούν την ορχήστρα της τάξης, ενώ η πέμπτη ομάδα αποτελεί τη χορωδία. Οι τέσσερις πρώτες ομάδες κάνουν εξάσκηση στα αντίστοιχα οστινάτο πάνω στα όργανα, χωρίς να ακούγεται το τραγούδι (η χορωδία δεν τραγουδά στο στάδιο αυτό). Στην αρχή, τα άτομα της κάθε ομάδας μπορούν να λένε τα λόγια που αντιστοιχούν στο οστινάτο τους, προκειμένου να το θυμούνται καλύτερα.

Η ορχήστρα εκτελεί τα οστινάτο ενώ η χορωδία τραγουδά. Είναι πολύ σημαντικό να θυμούνται τα μέλη της ορχήστρας ότι η εκτέλεση των οστινάτο αρχίζει στο

ισχυρό μέρος του μέτρου, δηλαδή στη συλλαβή -λά της λέξης "τρελά" με την οποία αρχίζει το τραγούδι.

Το τραγούδι και η συνοδεία εκτελούνται όσες φορές χρειάζεται για να φτάσει η τάξη σε ένα ικανοποιητικό μουσικό αποτέλεσμα.

Μάθημα 5°

Ρυθμική και μελωδική συνοδεία τραγουδιού

Η παιδική ορχήστρα ή ορχήστρα της τάξης μπορεί να συνοδέψει ένα τραγούδι όχι μόνο με ρυθμικά οστινάτο αλλά και μελωδικά. Ο καθορισμός μελωδικής συνοδείας σε ένα τραγούδι υπόκειται σε διάφορους κανόνες, η γνώση των οποίων απαιτεί ενασχόληση με τη μουσική για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Η ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ

Να μια πε - τα - λού - δα μέ - σα στον α - γρό Ό - λη μέ - ρα
τρέ - χει χαι - ρε - ται τον ή - λιο τον τρε - λό χο - ρό

Άκουσε το παιδικό τραγούδι "Η πεταλούδα". Πρότεινε διάφορα ρυθμικά οστινάτο με τα οποία θα μπορούσες εσύ και οι συμμαθητές σου να συνοδέψετε ρυθμικά το τραγούδι. Με την βοήθεια του διδάσκοντα, σημειώστε τα οστινάτο αυτά στον πίνακα και αποφασίστε ποια από αυτά θα χρησιμοποιήσετε και με ποιον τρόπο. Τα οστινάτο μπορούν, όπως γνωρίζεις, να εκτελεστούν είτε με ηχηρές κινήσεις είτε με όργανα. Χωριστείτε σε ομάδες για την εκτέλεση των οστινάτο και του τραγουδιού. Συζητήστε για το αποτέλεσμα.

Παρακάτω, προτείνονται όχι μόνο ρυθμικά αλλά και μελωδικά οστινάτο τα οποία μπορούν να εκτελεστούν ως μελωδική συνοδεία στο τραγούδι "Η πεταλούδα". Η μελωδία τραγουδιέται από τη χορωδία (άτομα που δεν παίζουν στην ορχήστρα) ή από έναν τραγουδιστή. Μπορεί επίσης να εκτελείται και σε κάποιο μελωδικό όργανο, όπως μεταλλόφωνο, κιθάρα, κλπ. Όταν εξοικειωθούν με τη συνοδεία που εκτελούν, τα άτομα που παίζουν στην ορχήστρα της τάξης μπορούν να εκτελούν τη συνοδεία και ταυτόχρονα να τραγουδούν το τραγούδι. Συνοδέψτε το τραγούδι με τα παρακάτω οστινάτο και συζητήστε για το αποτέλεσμα. Παρατηρήστε πώς τα οστινάτο για τύμπανο και ντέφι αλληλοσυμπληρώνονται.

Ξυλόφωνο

Μεταλλόφωνο

Τύμπανο

Ντέφι

